

**O‘ZBEK VA INGLIZ ADABIYOTIDA “URUSH” VA “TINCHLIK”
KONSEPTLARI ORQALI INSONIYLIK, EZGULIK VA ADOLAT
G‘OYALARINING BADIY IFODASI**

Abduraxmonov Murodbek

Samarqand davlat chet tillari instituti o‘qituvchisi

murodbek032@gmail.com / +998 99 436 51 03

Annotatsiya; *Mazkur maqolada o‘zbek va ingliz adabiyotida “urush” va “tinchlik” konseptlarining badiiy talqini qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu tushunchalarning nafaqat tarixiy-siyosiy hodisa sifatidagi mazmuni, balki inson ruhiyati, axloqiy tanlovi va jamiyat ma’naviy taraqqiyoti bilan bog‘liq jihatlari ochib beriladi. O‘zbek adabiyotida urush konseptining xalq fojiasi, jamoaviy sinov va ma’naviy inqiroz ramzi sifatida talqin etilishi Abdulla Qahhor va Oybek ijodi misolida yoritiladi. Ingliz adabiyotida esa urushning individual shaxs fojiasi va ruhiy iztirob bilan bog‘liq talqini William Shakespeare hamda Ernest Hemingway asarlari asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, tinchlik konseptining ikki adabiyotda turlicha semantik mazmun kasb etishi — o‘zbek adabiyotida ijtimoiy barqarorlik va ma’naviy uyg‘unlik, ingliz adabiyotida esa shaxsiy ruhiy xotirjamlik bilan bog‘lanishi ilmiy asosda ko‘rsatib beriladi. Maqolada insoniylik, ezgulik va adolat g‘oyalarining badiiy ifodalanish xususiyatlari qiyosiy yondashuv asosida umumlashtiriladi.*

Kalit so‘zlar: *urush konsepti, tinchlik konsepti, qiyosiy adabiyotshunoslik, insoniylik, ezgulik, adolat, o‘zbek adabiyoti, ingliz adabiyoti.*

Annotation; *This article presents a comparative analysis of the artistic interpretation of the concepts of “war” and “peace” in Uzbek and English literature. The study examines these notions not only as historical and political phenomena but also as key factors shaping human psychology, moral choice, and spiritual development of society. In Uzbek literature, the concept of war is interpreted as a collective tragedy, a moral trial, and a symbol of national suffering, which is analyzed through the works of Abdulla Qahhor and Oybek. In English literature, war is primarily portrayed as an individual tragedy associated with inner conflict and psychological trauma, as reflected in the works of William Shakespeare and Ernest Hemingway. The article also highlights the semantic differences in the concept of peace: in Uzbek literature it is linked to social stability, moral harmony, and justice, whereas in English literature it is often associated with personal inner balance and psychological recovery. Furthermore, the study reveals how the ideas of humanity, kindness, and justice are artistically expressed within different cultural and literary traditions. The findings contribute to a deeper understanding of national and universal values in comparative literary studies.*

Keywords: *concept of war, concept of peace, comparative literature, humanity, kindness, justice, Uzbek literature, English literature.*

Kirish

“Urush” va “tinchlik” tushunchalari insoniyat tafakkurida eng qadimiy va eng murakkab konseptlardan hisoblanadi. Ular nafaqat tarixiy-siyosiy hodisalar, balki inson ruhiyati, axloqiy tanlovi va jamiyat ma’naviy taraqqiyotini belgilovchi omillar sifatida ham namoyon bo’ladi. Badiiy adabiyot ushbu konseptlarni obrazlar, syujetlar va ramzlar orqali chuqur talqin qilib, urushning vayronkor mohiyatini fosh etish, tinchlikning esa hayotbaxsh va adolatli mohiyatini ulug’lash vazifasini bajaradi.

O’zbek va ingliz adabiyoti tarixiy tajribasi, madaniy muhiti va estetik an’analari jihatidan farqli bo’lsa-da, urush va tinchlik masalasida mushtarak g’oyaviy yo’nalishga ega. O’zbek adabiyotida urush ko’pincha xalq boshiga tushgan sinov, ijtimoiy fojia sifatida talqin qilinib, jamoaviy taqdir masalasi markazga qo’yiladi. Ingliz adabiyotida esa urush, asosan, individual shaxs fojiasi, inson ruhiyatining izdan chiqishi va axloqiy tanlovlar bilan bog’liq holda yoritiladi.⁴⁵

Mazkur maqolada o’zbek va ingliz adabiyotida “urush” va “tinchlik” konseptlarining badiiy talqini qiyosiy jihatdan tahlil qilinib, ular orqali insoniylik, ezgulik va adolat g’oyalarining ifodalanish xususiyatlari ilmiy asosda ochib beriladi.

O’zbek adabiyotida urush konseptining badiiy ibodasi keng tahlil qilingan. XX asr o’zbek adabiyotida urush mavzusi alohida ahamiyat kasb etadi. Ikkinchi jahon urushi va undan keyingi davr adabiy jarayonida urush insoniy fojia, jamiyat ma’naviyatiga yetgan katta zarba sifatida tasvirlanadi. Bu asarlarda urush qahramonlikni ulug’lashdan ko’ra, inson taqdirini izdan chiqaruvchi kuch sifatida talqin qilinadi.

Masalan, Abdulla Qahhor hikoyalarida urush oddiy odamlar hayotiga bostirib kirgan fojia sifatida tasvirlanadi. Yozuvchi urushni bevosita jang maydonida emas, balki uning orqa frontdagi oqibatlari — yetimlik, ocharchilik, ruhiy iztirob orqali ko’rsatadi.⁴⁶ Bu yondashuv urushning insoniylikka zid mohiyatini yanada chuqurroq ochishga xizmat qiladi.

O’zbek adabiyotining serqirra adaiblaridan biri Oybek ijodida esa urush tarixiy va falsafiy kontekstda talqin etiladi. Uning asarlarida urush millat taraqqiyotiga to’squinlik qiluvchi, adolatni buzuvchi kuch sifatida qoralanadi. Oybek tinchlikni esa ijtimoiy barqarorlik va adolatli jamiyatning muhim sharti sifatida ko’rsatadi.⁴⁷

Umuman, o’zbek adabiyotida urush konsepti xalq fojiasi, ma’naviy sinov va axloqiy inqiroz ramzi sifatida namoyon bo’ladi. Bu asarlarda insoniylik, sabr-toqat va mehr-shafqat urushga qarshi ma’naviy kuch sifatida talqin qilinadi.

⁴⁵ Karimov N. XX asr o’zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O’qituvchi, 2004.

⁴⁶ Qo’chqorov R. O’zbek adabiyotida urush mavzusi va inson taqdiri. Toshkent: Fan, 2010.

⁴⁷ Rahmonov N. Oybek ijodining g’oyaviy-estetik asoslari. Toshkent: Fan, 1985.

Ingliz adabiyotida urush mavzusi ko'proq shaxsiy tajriba va individual ruhiy iztiroblar orqali yoritiladi. Bu holat G'arb adabiyotiga xos individualistik yondashuv bilan bog'liq. Urush insonning ichki dunyosini parchalovchi, uni axloqiy tanlov qarshisida qoldiruvchi hodisa sifatida talqin qilinadi.

Masalan, William Shakespeare tragediyalarida urush hokimiyat, adolat va axloqiy mas'uliyat muammolari bilan uzviy bog'liq holda tasvirlanadi. "Henry V" dramasi urush davlat manfaatlari bilan oqlangandek ko'rinsa-da, uning ortida insoniy qurbonliklar va axloqiy ziddiyatlar yotgani ochib beriladi.⁴⁸

XX asr ingliz va umuman G'arb adabiyotida urushning shaxs ruhiyatiga ta'siri yanada chuqurroq tahlil qilinadi. Ernest Hemingway asarlarida urush insonni ichki bo'shliqqa olib keluvchi, uning hayotga bo'lgan ishonchini yemiruvchi hodisa sifatida tasvirlanadi. Yozuvchi urushni romantiklashtirmaydi, balki uni insoniylikni sinovdan o'tkazuvchi shafqatsiz voqelik sifatida ko'rsatadi.⁴⁹

Bu yondashuv ingliz adabiyotida urush konseptining asosiy xususiyatini — individual fojia va ruhiy inqirozni — yaqqol namoyon etadi.

Tinchlik konseptining o'zbek va ingliz adabiyotidagi talqini turlicha ifodalanadi. Tinchlik o'zbek adabiyotida jamiyat barqarorligi, xalq farovonligi va ma'naviy uyg'unlik bilan bog'liq holda tasvirlanadi. Mumtoz adabiyotda, xususan, Alisher Navoiy asarlarida tinchlik adolatli jamiyatning asosiy sharti sifatida talqin qilinadi. Navoiy uchun tinchlik — bu zo'ravonlik yo'qligi emas, balki adolat, ezgulik va insonparvarlik hukmron bo'lgan ijtimoiy muhitdir.⁵⁰

XX asr o'zbek adabiyotida ham tinchlik urushdan keyingi tiklanish, xalqning ma'naviy uyg'unishi bilan bog'liq holda tasvirlanadi. Tinchlik insonning ijod qilish, oilaviy hayot kechirish va jamiyatda o'z o'rnini topish imkonini beruvchi muhim shart sifatida ko'rsatiladi.

Ingliz adabiyotida esa tinchlik ko'proq shaxsiy ruhiy xotirjamlik, ichki muvozanat bilan bog'lanadi. Hemingway va boshqa G'arb yozuvchilarida tinchlik urushdan keyingi bo'shliqni to'ldirishga bo'lgan intilish sifatida namoyon bo'ladi. Bu tinchlik ko'pincha tashqi emas, balki ichki holat sifatida talqin qilinadi.

Insoniylik va ezgulik g'oyalarining qiyosiy ifodasi ikki adabiyotda o'ziga xos uslubda namoyon bo'ladi. O'zbek adabiyotida insoniylik va ezgulik g'oyalari ko'pincha jamoaviy qadriyatlar orqali ifodalanadi. Urush sharoitida odamlarning bir-biriga yordam berishi, mehr-shafqat ko'rsatishi va sabr-toqatli bo'lishi yuksak qadriyat sifatida ulug'lanadi. Abdulla Qahhor asarlarida insoniylik urushga qarshi eng kuchli ma'naviy qurol sifatida namoyon bo'ladi.⁵¹

Ingliz adabiyotida esa insoniylik ko'proq individual tanlov va shaxsiy mas'uliyat orqali ochiladi. Shakespeare tragediyalarida qahramonlar urush va zo'ravonlik

⁴⁸ Fussell P. *The Great War and Modern Memory*. Oxford: Oxford University Press, 1975.

⁴⁹ Hynes S. *A War Imagined: The First World War and English Culture*. London: Bodley Head, 1990.

⁵⁰ Karimov N. *O'zbek adabiy tafakkuri tarixi*. Toshkent: Akademnashr, 2011.

⁵¹ Qo'chqorov R. *Badiiy adabiyot va ma'naviyat muammolari*. Toshkent: Fan, 2008.

sharoitida axloqiy tanlov qarshisida qoladi. Ushbu tanlovlar orqali insoniylikning haqiqiy qadr-qimmatini ochib beriladi.

Shunday qilib, o'zbek adabiyotida ezgulik jamoaviylik bilan, ingliz adabiyotida esa individual axloqiy mas'uliyat bilan bog'liq holda talqin qilinadi.

Adolat g'oyasi har ikki adabiyotda urush va tinchlik konseptlari bilan chambarchas bog'liq. O'zbek adabiyotida adolat jamiyat barqarorligining asosi sifatida ko'riladi. Navoiy asarlarida adolat hukmdorning eng muhim fazilati bo'lib, uning yo'qligi urush va zulmga olib kelishi ta'kidlanadi.

Ingliz adabiyotida adolat ko'pincha shaxsiy axloqiy mezonlar bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Shakespeare asarlarida adolatning buzilishi fojiaga olib kelishi, tinchlik esa adolat qaror topgan jamiyatda mumkin ekani badiiy misollar orqali ko'rsatiladi.

Xulosa

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, o'zbek va ingliz adabiyotida "urush" va "tinchlik" konseptlari turli badiiy usullar orqali talqin etilgan bo'lsa-da, ularning g'oyaviy mohiyati mushtarakdir. Har ikki adabiy an'ana urushni insoniylikka tahdid sifatida qoralab, tinchlikni ezgulik va adolatning muhim sharti sifatida ulug'laydi.

O'zbek adabiyotida xalq taqdiri va jamoaviy qadriyatlar markazda tursa, ingliz adabiyotida individual shaxs va uning ichki dunyosi oldinga chiqadi. Shu bilan birga, har ikki adabiyotda insoniylik, ezgulik va adolat g'oyalari badiiy adabiyotning asosiy ma'naviy vazifasi sifatida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'qituvchi, 2004.
2. Qo'chqorov R. O'zbek adabiyotida urush mavzusi va inson taqdiri. Toshkent: Fan, 2010.
3. Rahmonov N. Oybek ijodining g'oyaviy-estetik asoslari. Toshkent: Fan, 1985.
4. Fussell P. The Great War and Modern Memory. Oxford: Oxford University Press, 1975.
5. Hynes S. A War Imagined: The First World War and English Culture. London: Bodley Head, 1990.
6. Karimov N. *O'zbek adabiy tafakkuri tarixi*. Toshkent: Akademnashr, 2011.
7. Qo'chqorov R. *Badiiy adabiyot va ma'naviyat muammolari*. Toshkent: Fan, 2008.